

Тюря Юлія Іванівна

к.т.н., доцент,
начальник навчально-методичного
відділу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Акімова Олена Олександрівна

заступник начальника
навчально-методичного відділу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЕЛЕМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ВИБІРКОВІЙ СКЛАДОВІЙ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний ринок освітніх послуг вимагає від закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України (далі - ЗВО МВС) враховувати в своїй діяльності зміни глобального зовнішнього середовища та своєчасно реагувати на виклики сьогодення для підтримки сталого розвитку. В останні роки відбувається посилення конкуренції на українському ринку освітніх послуг, що обумовлено необхідністю впровадження стандартів вищої освіти, які за-требувані роботодавцями та адаптовані до міжнародного досвіду. ЗВО МВС повинні бути готовими до цієї конкуренції, до орієнтації на споживачів освітніх послуг – здобувачів вищої освіти та роботодавців – і до використання в освітньому процесі інноваційних форм і методів навчання. Освітня політика вищів має бути орієнтована на підвищення адекватності результатів їх освітньої діяльності, наближення рівня підготовки фахівців до потреб роботодавців – підрозділів Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ України, організацій, підприємств, установ регіону, тобто зміцнення зв'язків навчання з практикою. Розробка сучасних і прогресивних освітньо-професійних програм, має бути спрямована на підвищення внутрішньої мотивації здобувачів на навчання та гарантувати їм можливість самовдосконалення й отримання інтелектуального задоволення, а також можливості отримати цікаву та високооплачувану роботу.

Метою публікації є аналіз системи підготовки фахівців з фінансово-економічної безпеки та висвітлення особливостей формування економічного мислення у здобувачів вищої освіти, які навчаються за цією спеціалізацією.

Формування економічного мислення є предметом досліджень багатьох науковців в різних сферах суспільних наук. Значна кількість наукових праць присвячена дослідженню його формування у майбутніх фахівців різних не економічних спеціальностей. Дослідники вивчають економічне мислення як різноманітні фактори розвитку потенціалу особистості для різних категорій фахівців, але чіткої системи та показників сформованості цього нововведення

сьогодні конкретно не визначено.

Дослідження Н. Пасічник присвячені аналізу формування економічного мислення майбутніх вчителів [1]. Як влучно зазначено Н. Пасічник, проблеми розвитку мислення вивчалися ще з часів античності. Проводячи аналіз наукових підходів щодо трактування змісту й особливостей економічного мислення авторка дійшла висновку, що економічне мислення – це інтелектуальна властивість особистості, здатність пізнавати сутність економічних процесів, виявляти їх закономірності через мисленеві операції (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення) і реалізувати економічні знання, уміння та особистісні якості в економічній діяльності.

Наукові дослідження К.Ю. Тушко присвячені визначенню ролі загально-економічної освіти у фаховій підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників [2]. Слід зауважити, що проблема формування економічного мислення залишилася поза увагою автора. Але дослідниця зазначає, що в системі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників «... сьогодні елементи змісту економічної підготовки все ще носять фрагментарний, недостатньо скоординований характер і не утворюють єдиної системи» [2]. На її думку, необхідно посилити увагу до теоретичних основ загально-економічної освіти майбутніх фахівців, удосконалення її змісту, запровадження нових форм, методів і прийомів економічної самоосвіти з метою формування високого рівня їх економічної компетентності. Автор стверджує, що при підготовці офіцерів-прикордонників економічна складова професійної освіти не повинна зводитись до накопичення суми необхідних знань та умінь, а передбачати, в першу чергу, формування відповідного рівня економічної компетентності.

Филюк Г.М. зазначає, що розвиток наукового економічного мислення є складовою виховної функції економічної теорії, сутність якої полягає у формуванні в індивідів економічної культури; логіки економічного мислення та розуміння сучасних процесів; аналітичних здібностей, які забезпечують цілісне уявлення про функціонування економіки на національному та світовому рівнях; виховання в індивідів усвідомлення того, що досягти професійних успіхів можна шляхом глибоких знань та наполегливої праці; здатності приймати рішення та відповідати за їх наслідки [3]. Це твердження, на нашу думку, певною мірою відповідає сучасним вимогам, що стоять перед системою підготовки фахівців для потреб Національної поліції та МВС України.

Дослідники С.С. Сливка, О.Д. Несімко та М.Й. Штангрет, проводячи культурологічно-правовий аналіз економічної безпеки, стверджують, що у нинішніх умовах взаємодія економіки і права зумовлена завданнями формування нового економічного мислення та свідомості, оволодіння економічними знаннями та навиками щодо прийняття рішень, необхідних для економічного та соціального будівництва, сприяє плідному співробітництву і створює міцну основу для нової галузі знань і практичної діяльності – економічної культури юриста. На думку авторів, механізми, що пов'язують економіку і право, мають загальну культурну основу, що закладена у професіоналізмі людей. І в економічній, і в правовій сферах професіоналізм визначає існування «своїх» сфери так само, як і розвиток у ній окремого індивіда [4].

Не можливо не погодитись із твердженням авторів, що високий ступінь оволодіння економічними знаннями та навиками дає можливість ефективно виконувати практичну юридичну діяльність: попереджати і запобігати недотриманню фінансової дисципліни посадовими особами та окремими громадянами; не допускати фінансово-господарських зловживань у державі; активно сприяти зменшенню обсягів тіньової економіки і перетворення її в легальну; підтримувати чесне підприємництво і ставити перепони злочинним махінаціям тощо, що є необхідним для утвердження економічної безпеки [4].

Сьогодні науковці одностайні у думці, що формування економічного мислення сприяє розвитку таких компетентностей майбутніх фахівців як здатність до аналізу, синтезу, узагальненню, систематизації, культури передачі інформації, розвиненості образного, репродуктивного, теоретичного та інтуїтивного мислення. Саме ці компетентності виступають базовими в формуванні майбутнього офіцера Національної поліції нової генерації

Ми погоджуємося з твердженням авторів [4], що рівень економічних знань юриста передбачає глибоке знання природних економічних законів, які повинні стати моделлю для законів, що приймаються державою, насамперед тих законодавчих актів, що регулюють матеріально-економічну сферу діяльності, адже недотримання природних економічних законів досить часто призводить до непередбачуваних наслідків. Мікроекономічні явища доволі часто стають причиною правових явищ, де в основному й реалізується службовий обов'язок юриста. Тобто так чи інакше стихійний або активний економічний розвиток суспільства включений у правовий простір.

Їх думки, що у здійсненні юристами-професіоналами державного контролю над економічною сферою життя суспільства і полягає їх внесок щодо захисту економічної безпеки держави не викликають сумніву. Нове економічне мислення юриста формує відповідну економічну свідомість, підґрунтя якої становить правосвідомість. Економічне мислення спрямоване насамперед на виховання у юриста непохитної віри у свою державу, оскільки поєднання економіки і права в їх діалектичному взаємозв'язку допомагає глибше зрозуміти суть економічних реформ ринкового типу, осмислити основні методи саморегулювання господарства та особливості розвитку нових форм господарювання, що зміцнює економічний і науковий потенціал, економічну безпеку нашої держави [4].

Підтримуючи ці твердження можна констатувати, що формування економічного мислення у здобувачів вищої освіти сприятиме підвищенню ефективності їх майбутньої професійної діяльності. І основними ознаками її ефективності, як зазначають С.С. Сливка та інші [4], виступатимуть: здатність проведення економічного аналізу протиправних дій, економічного аналізу їх матеріальних наслідків (завданої шкоди), логіка економічних узагальнень, захист економічних прав вітчизняних виробників тощо.

Суттєвий вплив на необхідність формування системи підготовки фахівців з фінансово-економічної безпеки в системі МВС України має сучасний розвиток ринкових відносин, проявами якого є, зокрема, формування нових видів господарських структур та ускладнення господарсько-договірних взає-

мовідносин, що, в свою чергу, вимагає якісно нових умінь та навичок від фахівців, задіяних в системі юридичного супроводу підготовки і прийняття рішень з попередження та запобігання економічним злочинам.

Не викликає сумніву те, що працівники Національної поліції нової генерації повинні уміти аналізувати соціально-економічні процеси з точки зору їх економічної доцільності, прогнозувати економічні наслідки правових дій, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між економічними та правовими явищами, свідомо використовувати знання про закони ринку та ринкову економіку, сприяючи розвитку цивілізованого підприємницького середовища. З цих позицій, більш глибоке та комплексне вивчення економічних засад функціонування господарських структур є актуальним завданням реформування системи підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, професійна діяльність яких буде спрямована на захист економічних інтересів організацій, підприємств, установ та держави, в цілому.

Сьогодні система підготовки фахівців цього напряму професійної діяльності у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ (далі – Університет) перебуває на стадії становлення. Вона включає в себе організацію освітнього процесу та науково-виховної роботи зі здобувачами вищої освіти, які обрали саме цю спеціалізацію. Колективом Університету зроблені певні кроки в напрямі розвитку цієї спеціалізації:

- активно проводиться робота щодо модернізації наявної матеріально-технічної бази, яка передбачає створення лабораторій та інтерактивних кімнат, де здобувачі вищої освіти матимуть змогу в умовах максимально наближених до реальної професійної діяльності відпрацьовувати навички аналітичної та оперативно-розшукової діяльності;

- проводяться наукові дослідження з питань запобігання злочинам в економічній та фінансовій сферах, актуальних питань захисту економіки. В діючих курсантських наукових гуртках виокремлені секції з питань цієї тематики;

- науково-педагогічні працівники, які викладають дисципліни економічного спрямування підтримують тісні взаємовигідні зв'язки та проходять стажування в регіональних підрозділах захисту економіки Національної поліції України;

- розроблено і запроваджено освітньо-професійну програму підготовки фахівців в галузі знань «Право» (08) зі спеціальності «Право» (081) за спеціалізацією фінансово-економічна безпека загальним обсягом 240 кредитів ЄКТС.

Дисципліни запропонованої спеціалізації дозволять здобувачам оволодіти навичками та професійними компетентностями щодо реалізації основних завдань Національної поліції з викриття, попередження та розкриття злочинів у сфері економіки. Майбутні офіцери поліції отримають базові знання з економіки, підприємництва, економічного аналізу та фінансової звітності підприємств.

Також майбутнім фахівцям з фінансово-економічної безпеки для набуття компетентностей щодо кваліфікації злочинів у економічній та фінансо-

вій сферах, особливостей їх розслідування та оперативно-розшукової діяльності суб'єктів протидії цим злочинам запропоновані навчальні дисципліни кримінально-процесуального та оперативно-розшукового спрямування (рис. 1).

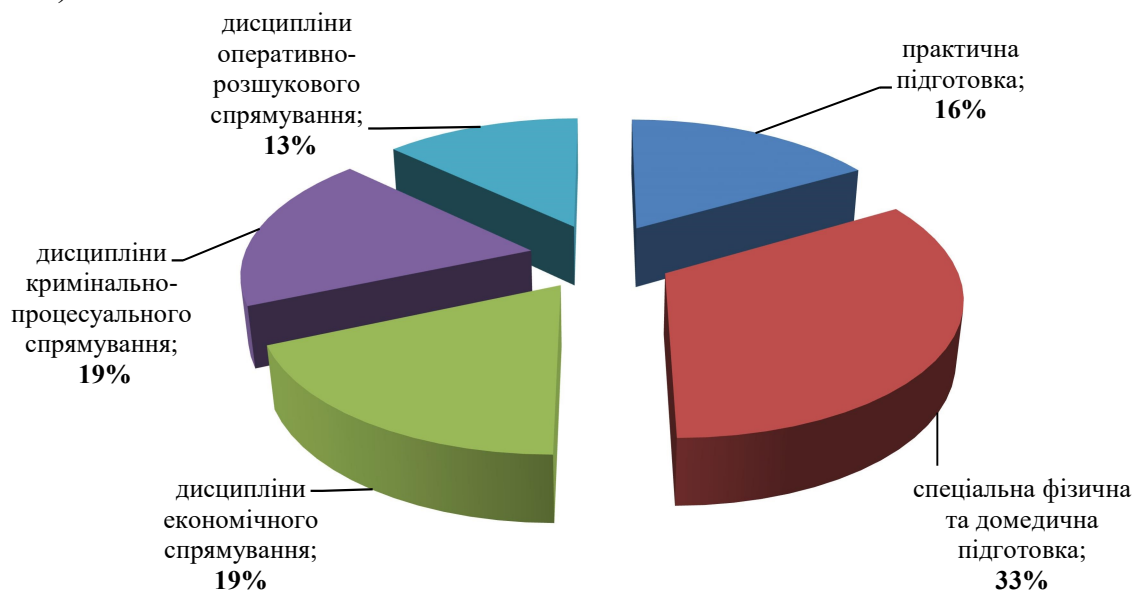

Рис. 1. Структура вибіркової частини (за вибором здобувачів вищої освіти) навчального плану підготовки фахівців з фінансово-економічної безпеки

Теоретичні знання та практичні навички, які здобувачі отримують в результаті вивчення базових юридичних дисциплін, впродовж всього періоду навчання доповнюються блоком економічних дисциплін.

Економічна складова Програми традиційно розпочинається викладанням навчальної дисципліни «Основи економічної теорії», яка обґрунтовує економічну політику. Економічна теорія допомагає переосмислити те, що відбувається, й дає можливість передбачити наслідки впливу будь-якого економічного суб'єкта на ті, чи інші економічні параметри [3]. На нашу думку, економічна теорія закладає фундамент економічного мислення, оскільки саме вона, розкриваючи економічні закони і формулюючи принципи, дає можливість визначити цілі, обрати інструменти та способи їх досягнення і таким чином обґрунтувати економічну політику держави, встановлювати сфери та ступінь державного впливу на економіку.

Фундаментальні знання, отримані при опануванні основ економічної теорії, доповнюються прикладними аспектами функціонування економіки та дії економічних законів; економічними та організаційними питаннями підприємництва, які розглядаються в наступній навчальній дисципліні – «Основи економіки та підприємництва». Саме вона аналізує принципи поведінки підприємницьких структур в умовах ринкової економіки. Під час вивчення цієї дисципліни у здобувачів вищої освіти формуються професійні та аналітичні здатності щодо використання найновіших підходів до прийняття господарських рішень, організації планування, управління та здійснення розрахунків. Ця дисципліна виступає черговою ланкою формування економічного мис-

лення, оскільки логічно висвітлює систему економічних відносин суб'єктів господарювання, тобто висвітлює господарський механізм у вигляді відповідних категорій і понять у їхній єдності і взаємозумовленості.

Надалі прикладні аспекти економічної теорії розвиваються в навчальній дисципліні «Основи економічного аналізу», яка формує поряд з економічним мисленням, ще й аналітичні здібності.

Економічний аналіз все ширше застосовується при вивченні різнопланових неринкових інститутів, починаючи від масових заворушень, відвідувань церкви та кількості суїцидів і, завершуючи законодавством про аборти, сімейне життя та розлучення і виступає прикметною ситуацією для економічної безпеки [4]. Старушкевич А.В відводить значну роль методу економічного аналізу, як інструменту одержання криміналістично значимої, насамперед, орієнтуючої інформації, яка важлива при виявленні й розкритті злочину, висуванні й плануванні версій. На думку автора, застосування цього безсумнівно ефективного методу при виявленні ознак розкрадань допомагає у вирішенні завдань, спрямованих як на доказування обставин злочину, так і на встановлення проміжних (допоміжних) фактів його вчинення [5].

Завершується блок економічних дисциплін Програми прикладною дисципліною «Фінансова звітність підприємств», яка формує компетентності щодо здатності «читання» бухгалтерської, податкової та фінансової звітності суб'єктів господарювання існуючими методами економічного аналізу. Ця дисципліна дозволяє правильно зрозуміти природу господарських операцій та відображення їх у фінансовому та податковому обліку й звітності суб'єктів господарювання. Здобувачі отримують навички розрахунку показників фінансового стану суб'єктів господарювання та набувають компетентності щодо визначення суті викривлень внаслідок неправдивої фінансової звітності та визначення їх мети: факти збагачення за рахунок суб'єктів господарювання, маніпулювання економічними рішеннями користувачів звітності тощо.

Вивчення цих дисциплін має сформувати економічне мислення і готовність до розвитку впродовж життя економічних знань, умінь і навичок, а також дає можливість підвищити рівень економічної культури та уміння мислити і діяти в категоріальній системі ринкової економіки. Симбіоз фундаментальних знань з юриспруденції та базових знань дії економічних законів, принципів поведінки суб'єктів господарювання на ринку дасть змогу здобувачам вищої освіти поєднати в майбутній професійній діяльності економічну та правову культуру, які мають спільну природу. Майбутній офіцер поліції матиме розуміння, що будь-яке необґрунтоване правове рішення призводить до економічних наслідків, і навпаки, будь-яке необґрунтоване економічне рішення матиме правові наслідки. Інакше кажучи, розуміння природи і принципів дії економічних законів ринку розвине у випускників уявлення про взаємозв'язок та взаємний вплив права та економіки.

Підсумовуючи, слід додати, що здобувши освіту за спеціалізацією фінансово-економічна безпека, майбутній офіцер поліції матиме глибокі сучасні знання юриспруденції та чітке уявлення про економічні закони функціонування ринку і підприємницьких структур, а також отримає компетентності

щодо стратегічного мислення, володіння навичками інтуїтивного мислення, ухвалення швидких та правильних рішень. Випускник володітиме економічною термінологією, основами економічної та аналітичної діяльності; матиме уявлення про системи прийняття рішень, упорядковування, систематизування, структурування знань й різних даних (інформаційні, статистичні тощо) та використовуватиме для аналізу процесів і явищ бази даних.

Необхідно зауважити, що Програма включає лише базові навчальні дисципліни економічного спрямування і цілком очевидно, що отримати глибокі знання з економіки неможливо. Але її головним завданням, на нашу думку, повинно стати виховання та розвиток у здобувачів вищої освіти вміння та бажання до самоосвіти та самовдосконалення впродовж життя за умов системного підходу до формування економічного мислення.

Системний підхід до формування економічного мислення у здобувачів вищої освіти, на нашу думку, має включати процес гармонійного розвитку його здібностей, що дає можливість ефективно проявляти себе в різних сферах (науково-пізнавальній, професійній, суспільній), а також дасть змогу сформулювати певні погляди й інтереси. Основними елементами цього підходу мають стати:

- залучення на навчання до Університету за цією спеціалізацією на етапі прийому мотивованих, цілеспрямованих і більш підготовлених абітурієнтів;

- організація пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти під час освітнього процесу, тобто безпосередньо в аудиторії за участю науково-педагогічного працівника з використанням інноваційних форм навчання (ділові ігри, тренінги, лекції-конференції, лекції-дебати тощо);

- організація самостійної пізнавальної діяльності здобувачів під час самостійної та індивідуальної роботи з дисциплін економічного спрямування з використанням елементів дистанційного навчання;

- організація та проведення постійно-діючих тренінгів для здобувачів вищої освіти з актуальних питань економіки, фінансів, оподаткування тощо;

- організація наукової діяльності здобувачів в гуртках;

- пізнавальна діяльність через навчання інших, тобто активне залучення здобувачів вищої освіти до загальноуніверситетських соціальних проєктів з питань правової освіти школярів та молоді.

Поряд з цим, слід зауважити, що одним з головних завдань сучасного розвитку системи вищої освіти в МВС України є підготовка поліцейського нового покоління, але до сих пір в масовій свідомості суспільства зберігається стійке уявлення про «подвійний негативний відбір» – коли зниження престижу цієї професії, недостатня соціальна захищеність поліцейського призводять до того, що далеко не найкраща частина випускників шкіл бажають отримувати цю професію, а відтак, система підготовки поліцейських – це і є сама «слабка» ланка системи української вищої освіти. Ця проблема потребує першочергового вирішення. Без зміни ставлення суспільства до професії поліцейського та істотного підвищення якості підготовки фахівців цього профілю, вирішити стратегічні завдання забезпечення Національної поліції висо-

кокваліфікованими кадрами неможливо.

1. Пасічник Н. Соціально-психологічні аспекти розвитку економічного мислення майбутнього вчителя. / Наталя Пасічник. // [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2097/1.pdf>. Дата доступу: 14.04.2018.

2. Тушко К.Ю. Удосконалення економічної підготовки як один із засобів формування професійно-економічної компетентності майбутніх офіцерів прикордонників у процесі фахової підготовки. / Клавдія Юріївна Тушко. // [Електронний ресурс]. – режим доступу: file:///C:/Users/admin/Desktop/znpnarv_ppn_2014_4_31.pdf. Дата доступу: 14.04.2018.

3. Филюк Г. М. Економічна теорія і економічна політика в Україні: відносна відособленість / Г.М. Филюк. // [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/17719/1/Filyuk.pdf>. Дата доступу: 14.04.2018.

4. С.С., Несімко О.Д., Штангрет М.Й. Економічна безпека: культурологічно-правовий аналіз / С.С. Сливка, Сливка О.Д. Несімко, М.Й. Штангрет // [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/01_2010/ssskpa.pdf. Дата доступу: 15.04.2018.

5. Старушкевич А.В. Метод економічного аналізу злочинної діяльності. / Анатолій Володимирович Старушкевич. // [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?language=ua&go=full_article&id=1323. Дата доступу: 15.04.2018.

Федорова Наталя Євгенівна
викладач Українського державного
хіміко-технологічного університету,
м. Дніпро

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ ЯК ФОРМИ ПРОЯВУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі суспільного розвитку інформаційно-комунікативні технології проникають в усі сфери людської діяльності, а їх ефективне використання перетворюється у основне джерело конкурентних переваг як на рівні фірми, так і на рівні національної економіки.

В той же час, інформатизація як складний та суперечливий процес протікає нелінійно на проявляє себе у формі загострення як позитивних, так і негативних суспільних явищ, підсилює існуючі й створює низку нових специфічних загроз прогресивному соціально-економічному розвитку, серед яких важливе місце займає кіберзлочинність як форма використання інформаційного простору в якості інструмента протиправних дій.

Згідно з даними досліджень компанії «Norton», щодня у світі 1,5 мільйона людей, або 18 осіб у секунду, піддаються атакам кіберзлочинців. За оцінками компанії, 556 мільйонів дорослих жителів світу мають досвід атак кіберзлочинців, серед яких 21% користувачів онлайн-мереж стали жертвами соціальних злочинів чи мобільних технологій, 15% користувачів скаржилися на викрадання коштів з власних рахунків, кожен десятий користувач став же-